

I. Podejście systemowe (Poznań 2006)¹

Istotą podejścia systemowego do poznawania świata jest posługiwanie się trzema kategoriami pojęciowymi: system, otoczenie i uniwersum¹. Obserwator, oznaczając przedmiot swojego zainteresowania poznawczego, znajduje się w uniwersum, czyli we wszechświecie. Pragnąc poznać dany fragment uniwersum, oznacza w uniwersum bezpośredni przedmiot swojego zainteresowania, nazywając go systemem, natomiast wszystko to, co leży poza systemem - otoczeniem systemu.

System działający jest to niepusty, spójny, uporządkowany zbiór elementów, oddziałujący z otoczeniem, zdolny wypełniać daną funkcję lub osiągać zamierzony cel.

Oznaczenie systemu wymaga przed wszystkim rozgraniczenia danego zbioru elementów od jego otoczenia (granice systemu). Przy tym zbiory elementów, odpowiednio systemu i otoczenia, muszą być rozłączne. Ustalenie granicy systemu jest niekiedy kwestią bardzo trudną z uwagi na zmienność i nieoznaczoność oraz powiązania elementów zbiorów. Na przykład, bez dodatkowych założeń możemy mieć zasadnicze kłopoty z opisaniem systemu komunikacyjnego miasta, czy systemu ekonomicznego danego państwa.

Badanie oddziaływania z otoczeniem jest konieczne dla poznania systemu, nie wystarczy samo badanie jego wnętrza. Wzajemne oddziaływania systemu i otoczenia dokonują się przez wejścia i wyjścia systemu, wiążące go z otoczeniem. Mówimy, że takie systemy są względnie odosobnione, w odróżnieniu od systemów zamkniętych (bezwzględnie odosobnionych), niemających otoczenia lub niepowiązanych z otoczeniem (systemy takie są w zasadzie kategoriami hipotetycznymi).

System jest spójny, kiedy zmiana danego elementu wywołuje zmiany w innych elementach wewnętrznych, a także w powiązaniach z otoczeniem. Uporządkowanie systemu to dany poziom zorganizowania wewnętrznego i w powiązaniach z otoczeniem (zakres i stopień związków współprzyczyniania się składników do powodzenia zbioru jako całości). Zarówno spójność jak i poziom zorganizowania zbioru muszą osiągnąć pewną wielkość krytyczną, poniżej której dany zbiór nie ma cech systemu. Na przykład, autonomizacja części przedsiębiorstwa może prowadzić do jej alienacji, a konsekwencji pojawienia się tendencji odśrodkowych i odłączenia tej części od pozostałych składników zbioru. Oczywiście, pewne relacje odśrodkowe i ich siła mogą być kompensowane i niwelowane przez siły spajające, co zapobiega rozpadowi systemu jako całości, ale też wtedy napięcia wewnętrzne czy zewnętrzne nie pozwalają osiągnąć optymalnego poziomu powodzenia tego systemu.

Wyróżnienie danego systemu pozwala uczynić go punktem odniesienia dla badania struktur poniżej oraz powyżej systemu (hierarchizacja systemów). Wewnętrzna struktura poniżej poziomu systemu to podsystemy i składniki. Podsystem to układ składników zdolny do wypełniania zadania bądź funkcji na rzecz systemu, zaś składnik to element systemu posiadający strukturę ważną dla podsystemu. W otoczeniu, powyżej poziomu systemu, możemy wyróżnić nadsystemy, to znaczy systemy wyższego rzędu, w ramach których znajduje się nasz rozpatrywany system. Taka strukturyzacja wskazuje na relatywny i uniwersalny charakter podejścia systemowego. „Wycinając” dany zbiór z uniwersum możemy go opisać jako system, o ile spełnia wymagania definicji. Kiedy badamy jego powiązania z otoczeniem, możemy w otoczeniu opisać nadsystem(y) danego wyróżnionego systemu. Gdy takie nadsystemy uczynimy punktem odniesienia (potraktujemy jako systemy), wtedy nasz, wcześniej rozpatrywany system uzyska status podsystemu w systemie wyższego rzędu. Podobnie, wewnątrz danego wyróżnionego systemu możemy wskazać podsystemy, ale czyniąc je punktem odniesienia badać jako systemy, dla których nasz, wcześniej

---

¹W sprawie podejścia systemowego zob.: H. Witczak, Przedmiot zarządzania strategicznego, w: E. Urbanowska-Sojkin, P. Banaszyk, H. Witczak, Zarządzanie strategiczne przedsiębiorstwem, PWE, Warszawa 2004, s. 23-34.

rozpatrywany system jest nadsystemem. Wyróżnijmy, na przykład, przedsiębiorstwo jako dany system, punkt odniesienia, gdyż spełnia wymagania definicji. Nadsystemem może być grupa firm, do której należy nasze przedsiębiorstwo albo gospodarka narodowa, w zależności od celów i założeń jakie przyjmie obserwator. Podsystemem przedsiębiorstwa może być podzbiór jego składników - podsystem zarządzania przedsiębiorstwem, ponieważ spełnia wymagania definicji. Oprócz podsystemu zarządzania musimy umieć wyróżnić jeszcze inne podsystemy, w przeciwnym wypadku podsystem zarządzania byłby tożsamy z przedsiębiorstwem. Z drugiej strony, kiedy punktem odniesienia uczynimy zarządzanie przedsiębiorstwem - możemy wyróżnić system zarządzania przedsiębiorstwem. Wtedy przedsiębiorstwo jest dla niego nadsystemem, a my musimy wskazać podsystemy systemu zarządzania przedsiębiorstwem.